

שם ועבודה זרה שם ובכורות שם ובביאור ריי"פ פערלא לספר המצוות לרס"ג מצוות לא תעשה רסד"רסה. וראה ברש"י נדה נו א ד"ה דקאכיל, בפירוש תורת כהנים המיוחס לר"ש משאנץ אמור פרשתא ד פרק ד הלכה י, והשווה רבינו הלל לתורת כהנים שם ד"ה יש לך כקדשים, שכהן טהור האוכל תרומה טמאה עובר בלא תעשה. ועיין בגליון הש"ס לר"ע אייגר נדה שם ובביאור ריי"פ פערלא לספר המצוות לרס"ג שם). זאת ועוד, הרי רדב"ז אינו בא אלא ליישב ולבאר דברי רמב"ם (בהלכות תרומות פרק ו הלכה ב), ואילו ברמב"ם (שם פרק ז הלכות א ג) מפורש, שתרומה טמאה — אם אוכלה כהן טהור עובר בעשה ואם אוכלה כהן טמא עובר בלא תעשה! (ועיין ברמב"ם הלכות פרה אדומה פרק יד הלכה י, בתוספות רי"ד שבת צא א, בקרית ספר הלכות פרה אדומה סוף פרק יד, בלחם משנה הלכות סנהדרין פרק יט הלכה ב ובביאור ריי"פ פערלא לספר המצוות לרס"ג שם). יתר על כן, הרי רדב"ז עצמו בביאורו לרמב"ם שם (פרק ו הלכה ב) ביאר דברי רמב"ם באופן אחר, ודבריו שם סותרים את דבריו בתשובתו הנ"ל! וצריך עיון. וראה להלן סעיף ג סימן נח.

והנה במדרשי ההלכה, בירושלמי ובבבלי השם הרגיל לתרומת ראשית הוא „תרומה גדולה“ (במשנה לא נזכר ביטוי זה כלל, ובתוספתא אינו נזכר אלא בתרומות פרק ד הלכה יג [לפי כתב־יד ווינה והנדפס, אולם בכתב־יד ערפורט חסרה המלה „גדולה“], בסוטה פרק יג הלכה י ובמכות פרק ג [בהוצאת צוקרמאנדל פרק ד] הלכה ד). ומדוע נקראת תרומת ראשית בשם „תרומה גדולה“? — ארבעה טעמים נאמרו בדבר: א) בפירוש מסכת כלה רבתי לראב"ן הירחי (עמודים יא"ב) ובספר המנהיג הלכות שבת סימן מד (בשינויים קלים): „ולפי שהיא (=ברכת „בורא פרי הגפן“) קודמת לכולן קראוה תז"ל, קידושא רבה, לשון „תרומה גדולה“, שהיא ראשונה למעשרות ולתרומת מעשר... ולא מפני שהתרומה גדולה ממש — נקראת כך, שהיא תרי ממאה דלשון „תרומה“ עין בינונית אחד מחמשים, ותרומת מעשר גדולה הימנה, שהיא אחד ממעשר⁹, אלא שהיא הראשונה להפרשה. וכן (בראשית כז טו): „את בגדי עשו בנה הגדול“, (לפי ששניהם) [והלא שניהם] נולדו כאחת, אלא על שם שנולד ראשון קראו גדול“^{9א} וכו', עיין שם. ובר"ד אבודרהם סדר מעריב של שבת: „וקורוהו שם, קדושא רבא“ מפני שהיא לעולם ראשון לכל הברכות, שהיא ברכת הנהנין. וכמו תרומה גדולה, שהיא ראשונה לכל התרומות, כי תרומת מעשר גדולה ממנה, שהיא אחד מעשרה וזו היא תרי ממאה“⁹. ובכפתור ופרח פרק א: „יש מי שאומר, ששם „תרומה

⁹ דברי ראב"ן ור"ד אבודרהם, ש„תרומת מעשר“ גדולה מ„תרומה גדולה“ משום שתרומת מעשר היא אחד מעשרה ותרומה גדולה היא אחד מחמשים, צריכים עיון: הרי תרומה גדולה היא אחד מחמשים מן הכרי כולה, ותרומת מעשר אינה אלא אחד מעשרה מן המעשר בלבד, דהיינו אחד ממאה מן הכרי שממנו מופרש המעשר (לאחר שכבר הופרשה ממנו תרומה גדולה) — כמחצית מתרומה גדולה! וצריך לומר, שאין כוונתם כי „תרומת מעשר“ גדולה בכמותה מ„תרומה גדולה“ אלא שהיא גדולה באחוזי ההפרשה: תרומה גדולה מפריש הישראל אחד מחמשים, ותרומת מעשר מפריש הלוי (או גם הישראל, לפי שיטת רמב"ם וסיעתו, ראה להלן סימן יט) אחד מעשרה.

^{9א} „גדול“ = „ראשון“ השווה גם שמות רבה פרשה טו אות א: אין לכם חדש גדול מזה לפיכך נקרא ראשון; חזקוני שמות יב ג: „ולפי שעשו בו ישראל מצוה ראשונה... נקרא שבת הגדול“. „קטן“ = „אחרון“ השווה סוטה פרק ט משנה טו (מט א): „קטנותן של חסידים“ וראה רש"י זר"ע מברטנורה שם ולחם שמים שבת פרק ח משנה ג: לקח טוב ושכל טוב בראשית מד כ: „וילד זקונים קטן“ — אחרון שבבנים; שבת פרק ח משנה ג: „קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין, שהיא שמע ישראל“ ובתוספות יום טוב שם: „תמיהא לי: למאי איצטריך לפרש, דזיל קרי הפרשיות

גדולה היא על שם שהיא ראשית לכל הדינין, כענין שם, קדושה רבה' לבורא פרי הגפן'. והשווה ספר הקנה סוד הקידוש והבדלה ודיניהם: „שבת רומז בבינה הנקרא, שבת הגדול' והוא תחלה למקראי קודש". (ב) ביראים סימן קעא (ביראים השלם סימן קעא חסרה פיסקא זו): „וזאת התרומה הנקראת, ראשית' נקרא בלשון חכמים, תרומה גדולה, פירוש: חשובה — שהיא ראשונה. ועוד, שיכולה להיות גדולה — שאין לה שיעור, כדתנן: תרומה אין לה שיעור^פ, אבל אמרו חכמים: עין יפה אחד מארבעים, בינונית אחד מחמשים, רעה אחד מששים, ותנן: עושה אדם כל גורנו תרומה^פ (ג) ב„פשטים ופרושים" סוף קרח: „נקראה גדולה' — לפי שהיא פי שנים מתרומה מעשר, שהיא נוטלת ממאה ותרומה גדולה ב' מק". (ד) בספר חרדים הקדמה על מצוות התלויות בארץ ישראל (והובא בשל"ה שער האותיות אות ק): „מה שמפריש אדם תחילה מן הפירות נקרא, תרומה גדולה. ושיעורה: עין יפה אחד מארבעים, והבינונית אחד מחמשים, והרעה אחד מששים. וזה מדברי סופרים, אבל מדאורייתא אין לה שיעור — אפילו חטה אחת פוטר את כל הכרי. ולפיכך נקרא גדולה' על דרך סגי נהור, כמו שקורין לקידוש של בוקר יום שבת, קדושא רבה' — לפי שהוא קטן". ונראה שר"א ממיץ, שכתב כי טעם הדבר, שתרומת ראשית נקראת „תרומה גדולה", הוא משום שאין לה שיעור למעלה (אם אמנם הדברים ביראים — החסרים ביראים השלם — הם של ר"א ממיץ ולא היספת אחד המעתיקים) — לשיטתו הולך, שתרומה גדולה יש לה שיעור למטה (ראה להלן); ור"א אזקרי ור"י הורוביץ שכתבו, כי הטעם הוא משום שאין לה שיעור למטה — גם הם לשיטתם הולכים, שתרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה אפילו למטה.

שבתפילין תמצא שזו היא הקטנה? ובלחם שמים שם: „ולוי נראה, דאצטריך לפרושי, דאי לאו הכי הוה אמינא: מאי קטנה? — אחרונה". ובזה מתפרש מה שפסח ראשון נקרא גם „פסח גדול" (ספרי זוטא [הובא בילקוט שמעוני בהעלותך סוף רמז תשכב], מגילת תענית פרק ב, חולין קכט ב) ופסח שני (=אחרון) נקרא „פסח קטן" (חלה פרק ד משנה יא, ראש השנה פרק א משנה ג, ספרי ראה פיסקא קלד, ספרי זוטא שם, מגילת תענית שם, חולין שם, ועוד). וראה בפירוש להלכות קידוש החודש פרק ג סוף הלכה ט: „ולפיכך קרי ליה, פסח קטן' דלא הוה אלא יום אחד". וצריך עיון: הרי כל מקום שנוכח „פסח קטן" אינו קאי על איסור חמץ אלא על קרבן הפסח, ואם כן מה שייך בו „גדול" (=נוהג כל שבועה) ו„קטן" (=נוהג יום אחד) הרי שני הפסחים זמן הקרבתם ואכילתם שווה?!^פ לפנינו ליתא משנה זו, ולא עוד אלא ששנינו בביכורים פרק ב משנה ג: „שהתרומה והמעשר אוסרין את הגורן, ויש להם שיעור", ובמשנה ה: „ויש לה שיעור כתרומה"! וצריך עיון.^פ לפנינו ליתא משנה זו, וראה בריטב"א סוכה כג ב ד"ה עשרה: „דין תורה, שאם רצה עושה כל גורנו תרומה ושם תרומה עליו לכל דבר", עיין שם. וצריך עיון: הרי שנינו בחלה פרק א משנה ט: „האומר: כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה' — לא אמר כלום, עד שישיר מקצת"; ובספרי נשא פיסקא ה: „וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל'...רבי עקיבא אומר: בא הכתוב ללמדך, שאם בא לעשות כל גורנו תרומה רשאי ובלבד שישיר מקצת"; ובספרי שלח פיסקא קי: „מראשית עריסותיכם — מקצתה ולא כולה"; ובירושלמי חלה סוף פרק א: „מניין שלא עשה כלום עד שישיר מקצת? תלמוד לומר: „מראשית' ולא כל ראשית". וראה ירושלמי פאה פרק א הלכה א, בבלי עירובין לו ב, פסחים לג ב, ומוכח, שמן התורה אין אדם עושה כל גורנו תרומה! ושם גם לפי ר"א ממיץ וריטב"א רשאי אדם לעשות כל גורנו תרומה ובלבד שישיר מקצת, ואין כוונתם אלא לומר, שאין לתרומה שיעור למעלה, ומפני אותה מקצת שמשיר לא חששו מלקרות „כל גורנו".